

HÁROM ÍRÓTÁBOR

SAFFER PÁL

Az elmúlt esztendőben Vajdaságban két írótábor működött, egy pedig Szlovéniában, Stattenbergben, a vajdaságiakkal közvetlen kapcsolatot fenntartó maribori írók szervezésében. Így, némi jóindulattal a mennyiségbeli gyarapodás esztendejének is nevezhetjük a tavalyit, habár tartalmi szempontból alighanem a krízis esztendeje volt.

Az írótáborok iránti érdeklődés, résztvevők és szervezők körében egyaránt, évről évre fokozódik, de ezzel párhuzamosan egyre élesebben vetődik fel a munkatartalom és a szervezeti forma kérdése. A többség érzi az efféle kapcsolatok szükséges voltát (annál is inkább, mert a tábor nemcsak író és környezet, hanem író és író közötti kapcsolatot is jelent), keresi a legmegfelelőbb megoldást, és talán épp ezért hat annyira lehangolóan minden kudarc vagy félsiker.

Mielőtt azonban a megvalósulásokat és lehetőségeket illetően bármilyen megállapítást tennénk, vessünk egy pillantást az elmúlt év író-táboraira.

Mindenekelőtt a hagyományos — és legnagyobb zajjal járó — kanizsai írótábor. Eredetileg egy csoport találkozóhelye volt, magánalapon, fő varázsa pedig az, hogy a résztvevők egy kedves és aránylag csendes helyen együtt lehettek, hogy különösebb program és kötelezettség nélkül beszélgethettek, ismerkedhettek a környezettel, vagy félrevonulva dolgozhattak, ha úgy tetszett.

Idővel ez a jelleg megváltozott: a tábor egyre népesebb és egyre hivatalosabbá vált. Az ülések és megbeszélések (amelyeket másutt éppúgy meg lehetett volna tartani, mint Kanizsán) tartalmasabbá tették ugyan a kanizsai találkozókat, de népszerűbbekké aligha. Ugyanakkor, a környezettel való kapcsolatok terén éveken át semmi sem változott: egy irodalmi est, néhány gyár- és iskolalátogatás — ez minden, amit Kanizsa kapott. Nem csoda tehát, ha az utóbbi időben mindkét részről bizonyos fásultság jelei mutatkoztak. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a kanizsai gyógyfürdő kommercializálódásával az ott-tartózkodás anyagi feltételei is egyre kedvezőtlenebbekké váltak és végül az írók teljesen kiszorultak a fürdőből, akkor érthetővé válnak a tavalyi táborozás után elhangzott kijelentések, hogy: nem megyünk többet Kanizsára!

Az ilyen kijelentések természetesen nem egészen indokoltak, mert Kanizsát érdekli a tábor fennmaradása és valószínűleg segíteni is fog a jövőben a kedvező anyagi feltételek visszaállításában, de ez nem minden. Sokkal több múlik a résztvevőkön.

Néhány éve már, de különösen tavaly, egy újabb környezet tűnt fel írótabor-szervezési igénnyel: az écskai művésztelep. Az elképzelések szerint az eredetileg festőtáboroként indult intézmény idővel valamennyi művészeti ág alkotóit bevonja munkájába, tehát festők, szobrászok, írók, zeneszerzők és előadóművészek otthona és találkozóhelye lesz. Ez az ambiciózus elképzelés kezdett testet ölteni tizenöt vajdasági és belgrádi író écskai tartózkodásával és viszonzásképpen két zrenjanini irodalmi esttel.

Annak ellenére, hogy a zrenjaniniak komoly anyagi befektetésekkel láttak hozzá tervük megvalósításához (a meghívottak tartózkodásának minden költségét fedezték), annak ellenére, hogy az írók érdeklődéssel és szívesen mentek Écskára — az eredmény egyik fél számára sem kielégítő. Az írók, néhány kivételével, akik munkát vittek magukkal, nem találták fel magukat, a szervező pedig aligha lehet elégedett két irodalmi esttel.

A harmadik és egyben legérdekesebb írótabor tavaly a stattenbergi volt. Ez a háromnapos találkozók munkamódszerében teljesen különbözik vajdasági elődjétől. (Annak idején a Kanizsán vendégeskedő szlovén írók kezdeményezésére alakult). A szervezők itt témát tűztek ki és igazi szlovén pedantériával három napig, reggeltől estig vitáztak róla. A vitán a szlovének mellett horvátországi, vajdasági, olaszországi és csehszlovákiai írók vettek részt.

Az eredmény, ha nem is sokkal, de valamivel mégis több volt, mint a másik két írótaborban. Háromnapos tanácskozás után a résztvevők egy közös határozatot, illetve kiáltványt írtak alá, amellyel minden általánosságá ellenére, érdemes foglalkozni.

Ez a kiáltvány, amely a „Mai ember a háború utáni irodalomban” címmel indított vita végszava, mindenekelőtt azt állapítja meg, hogy társadalmunk egyik alapvető problémája az igazi szellemi szükségletek és emberi értékek elhanyagolása. A részt vevő írók véleménye szerint e jelenséget főként a gyorsított és olykor kíméletlen iparosítás és gépesítés váltja ki — amire szükség van ugyan, de nem mindenáron, nem a klasszikus, humanista kulturális eszmények veszélyeztetése árán.

Ennek kapcsán a kiáltvány kitér a szellemi munkások társadalmi és anyagi helyzetére, megállapítva, hogy az író munkáját olyan gyengén fizetik, hogy csak néhányan képesek kizárólag irodalmi munkásságukból megélni. Szó van itt még a könyvkiadás és könyvterjesztés fogyatékosairól stb., hogy végül, követeljék a gazdasági rentabilitás mellé a humánus viszonyok és a kulturális értékek fejlesztését, valamint az ember életkörüzetének védelmét.

Ez a nyilatkozat, bár nem sok újat mond, már csak azért is jelentős, mert évek óta ez az első eset, hogy tizennyolc különböző nemzetiségű és különböző művészetszemléletű jugoszláv író három napig baráti hangon és konstruktívan tudott egy megadott témáról beszélgetni, és hogy, akár általánosságban is, közös véleményre tudtak jutni. Ez a megállapítás semmi esetre sem akar gúnyolódás lenni — bár az is lehetne —, csak a közvetlen kapcsolatok jelentőségét kívánja illusztrálni.

Habár az elmondottakból többé-kevésbé az írótaborok eddigi sikertelenségére lehet következtetni, a jövődó tekintetében még sincs ok a

borulátásra. Az érdeklődés mindenütt fennáll: Écskán szeretnék továbbfejlesztetni a tábort, Kanizsán megtartani a hagyományt, Stattenbergben pedig kibővíteni a meghívottak listáját. Újabbban a topolyai művésztelepen is mutatkozik érdeklődés az írók részvétele iránt. Ilyen körülmények között talán érdemes a tapasztalatok elemzésével és a fejlődés lehetőségeivel foglalkozni.

Az eddigi gyakorlatot elemezve két különböző szervezési módot látnunk: az egyik az írók teljesen szabad és kötetlen találkozása — magánalapon —, ahol a társadalom többé-kevésbé csak mint formális vendéglátó jelenik meg és ennek megfelelőek a követelései is, a másik pedig a „hivatalos” írotábor, ahol a társadalom fedezi a költségeket és határozza meg, többé-kevésbé demokratikus módon, hogy kit hív meg és mit vár a meghívottaktól. (Az écskai művésztelepnek például társadalmi igazgatási szerve is van.)

A tapasztalatokból az is kitűnik, hogy sem az első, sem a második változattól a környezetnek nincs sok közvetlen, kimutatható haszna. Az első változatban ez nem tragikus, de a hivatalos írotáborok esetében nem valószínű, hogy valami távoli, ködös művészetistápoló és mecénási elképzelésekkel sokáig lehessen hatni a termelők szívére — és zsebére.

Az is bizonyos, hogy ilyen körülményekben az író számára a hivatalos írotábornak olykor kellemetlen, alamizsna íze van. Ha tehát meg akaránk fogalmazni az írotábor-szervezés erkölcsi kódexét, az alaptétel így hangzana:

„A tábort úgy kell megszervezni, hogy a vendéglátó ne tekinthesse céltalan nagylelkűsködésnek, az író pedig ne érezhesse úgy, mintha meg nem érdemelt ajándékot, vagy alamizsnát kapott volna.”

A megoldás tehát csak az lehet, ha mindkét részről tiszta vizet öntenek a pohárba, ha az érdekelt kommunák — ha egyáltalán érdekeltek — felhagynak a parvenü mecénáskodással, és pontosan meghatározzák meddig terjed az író és az irodalom iránti érdeklődésük, az írók pedig, szintén érdeklődésüknek megfelelően, szabadon döntenek, hogy elfogadják-e az így kialakult és felajánlott feltételeket vagy sem.

Természetesen mindennek az alapja csak az a kölcsönös megértés lehet, amely eddig is jelen volt és senki sem gondol kereskedelmi egyezményekre, hanem a viszonyok pontosabb meghatározására és a célok konkretizálására — épp a megértés megszilárdítása érdekében.

Az is természetes, hogy ilyen koncepciókkal nem muszáj, vagy talán nem is lehet az eddigi „klasszikus” írotábor formái mellett megmaradni. A szervezési módot és formát minden esetben a konkrét cél szabná meg. Íme néhány példa azokból az elképzelésekből, amelyek írók, művészek és szervezők körében elhangzottak:

— A kommuna iskoláiban az irodalomtanítás szintje nem kielégítő . . .

Egy jól megszervezett írotábor valamennyi tagja — költők, prózairók, kritikusok —, a tábortól kapott nyugalmas munkaalalom, élmények és hangulatok viszonzásaként, szívesen tartana az év folyamán, a tantervnek és tanmenetnek megfelelő időben egy-két előadást valami „szakmába vágó” témáról.

— Nagy reményeket fűzünk a turisztikához, de útikalauzaink — amennyiben vannak — többnyire csak az írástudatlanságunk fokáról tájékoztathatják az olvasót:

Egy művészi szinten írott, szerkesztett és illusztrált könyv egy városról, vagy vidékről, annak műemlékeiről és jellegzetességeiről méltán lehetne egy írói-festői munkaközösség műve, a munkaközösség tagjai pedig a művésztelep vendégei...

— Minden színház minden idényben legalább egy-két korszerű hazai művet tűz műsorára. A mű szerzője az írotábor, vagy művésztelep vendégeként igen hasznos beszélgetéseket folytathatna a rendezővel és a színészekkel.

Ez csak három példa, de lehetne még sok. A változatok száma a vendéglátó kommuna fejlettségétől, vagyis a szükségletektől és igényektől függ — mint ahogy a művésztelep vagy írotábor szervezésének igénye is egy meghatározott fejlettségi fok kifejezőjeként jelentkezik.

Természetesen elképzelhető az írotábor, illetve az író és vendéglátó együttműködése egy magasabb fokon is, ahol a megjelenő irodalmi mű lenne a táborozás sikerének mértéke, de ez egyelőre még az utópia világába tartozik.

Az író számára mindezek a változatok lehetnek érdekesek, vagy kevésbé érdekesek — ízlés és temperamentum dolga —, de az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a művészt aránylag könnyű kielégíteni. Maga a találkozás, a rokon érdeklődésű és szellemi szintű emberekkel való együttlét lehetősége is izgató és érdekes számára, s ha csak ezt kapja a táborozástól, az író máris elégedett.

Ennyit a tavalyi írotáborok kapcsán és — az idei táborok szervezése előtt. Hogy az idén ismét lesznek írotáborok, az nem kétséges. Ez a vázlatos kis áttekintés azért készült, hogy segítse az együttműködést, a fejlődést ezen a téren.

Természetesen, ebből az írásból sok minden kimanadt, amit talán említeni kellett volna. Az is lehet, hogy a táborok jövőjére vonatkozó optimizmus sem egészen indokolt.

Épp ezért feltételezve az érdeklődést, az esetleges hozzászólásokat is várom és feltételezem.